

NAWET (227) *av, pt i cn*

av (39), *pt* (187), *cn* (1).

W pisowni łącznej (210), *w rozłącznej* (17).

a oraz e jasne (w tym w a 2 r. błędne znakowanie).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVII(XVIII) – XVIII w.

I. Przysłówek (39) :

1. *Określa czas: na koniec, w końcu, potem; ad extremum a. postremum a. ultimum, demum, extremo, ultimo Cn* (21) : *CzechRozm* 93; *Przeciw tobie ízaleni buntować íye śmieią/ Rozczęli rádę/ ále miną íye z nádzieią. Bo ná wet tył podádzą íromotnie KochPs* 29; *KochJez* A4; *Wnet potym Számotulłki przeštawá z Krzyżaki/ Ale nawet/ gdy bitwę ztoczyli z Polaki/ Pomógł ich bić KochProp* 8; *WujNT* 723; *SarnStat* 675; *KlonKr* D2v.

Połączenia: »a nawet« (3): *A náwet líft kończy dziękwánim Bogu. WujNT Rom* 16 *arg, 2. Cor* 13 *arg, s. 837.*

»a nawet i« (1): *CzechEp* 274 *cf »na początku ... a nawet«.*

»aż (też) nawet« (4): *Iešteś/ y będziefz do wieku: Ale biédnemu człowieku Co dzień záwždy lat vciérafz/ Aż go ná wet w ziemię wpiérafz. KochPs* 136; *Y prowadzi tę rzecz/ ábo tę głęboką łáćinę/ przez kilká kart/ áż też náwet [...] człowieczeńftwo przedtym zbudowáne/ w niwecz zás obráca CzechEp* 148; *WujNT* 392; *SiebRozmyśl* A3v.

»nawet i« (1): *iakom íest y poiman y chowan na wet y odprawion od niektórych zwoiska Arcyxiążęcia IM Maximiliana. ActReg* 13.

»nawet jeszcze« (1): *włzákże íz niektore z nich [tych rzeczy] tymífz też świádectwy ktoreś przypominał y náznáczáł mogá być obiálnione á ínfze też íam bárzo czyście pámiętam: przeto cię íuż teraz nimi dłużey báwić niechcę. Włzákże wždy náwet to íełzcze mi powiedz CzechRozm* 10.

»już nawet« (1): *Ale íie tego boię/ żeć to íuż tu teraz ná wet powiem y wyznam/ żebym przekłęctwem y opácznym zmyłłem od Bogá pokárány nie był CzechRozm* 65v.

»pierwej ... (i) potym ... a nawet« (2): *IEłli ták íełt, Wielmożny á Miłościwy Pánie, że Státut, któryby miał bydź porządnie wydány, miałby bydź piérwéy po Powieciéich rozełłány, y potym Korrektoróm podány: á náwet ná Séymie przez Króla íe⁸⁰ M. y Senat ápprobowány SarnStat* 314, 668.

»na początku ... a nawet« (1): *íz on ná początku ítworzył niebo y ziemię y włytko co w nich íełt, A náwet y człowieká CzechEp* 274.

Szereg: »naprzód i nawet« (1): *Słufznie go tedy záwždy naprzód wfpominamy: Naprzód/ y náwet/ bo zftąd włytko dobre mamy. KochPhaen* 1.

2. *W funkcji wskaźnika nawiązania (często dodatkowego); wprowadza wypowiedzenie traktowane jako dodatkowe, kończące całość wypowiedzi, niekiedy wynikające z poprzedniego: wreszcie, dalej, potem, także, więc, dlatego; deinde, denique Modrz, Cn; ad extremum, de reliquo, novissime, postremo, quod superest Cn* (18) : *A nie będziefz íię zdála potrzebna rzecz vczyć mu íię tego/ íákoby mogł przyść ku miernemu życiu/ ku íkromnemu ták ízczęśliwych íáko y nieízczęśliwych przypadków znołzeniu/ íákoby vmiał rozeznáwáć y rozłádzáć íprawy ludzkie: ná wet áby íobie w ípráwách y w mowie ták*

poczynąć vmiął/ iákoby fię ztąd y obyczáie iego bez nágány być pokázowały *ModrzBaz* 15, 86v; *PudlFr* 78; *OrzJan* 18, 99, 112; *RybGęśli* C; *WujNT* 390; vfam łáلكam/ które namnieyfzy y nawiętzy znacznie doznowa: vfam bácznym w rzeczach publicznych y prywatnych rozłádkom/ którym wzyfcy wiele powiérzáią. Vfam náwet miłóściwéy obietnicy W.M. żeście W.M. mieli bydź záfwe moimi M. Pány. *JanNKar* B2.

Połączenia: »a nawet« (5): *CzechRozm* 89v, 101v, 108, 158; dobrze wiecey to dla siebie czynią niz abo dla Kr. IM abo dla Rptey przydzielí kiedy do tego iakosz trzeba aby przyszło, łatwie to vkazac bedzie, Anawet nie mogą bydź takie merita zaktorebysmy się zaprzedawac mieli *ActReg* 118.

»ale nawet« (2): A ták to wiedz iż rzecz íest wáznieyfza y zacnieyfza nie widząc/ nie tylko cudow/ ále y Páná łámego Iezufá Chrístułá/ á przedíę weń wierzyć [...]. Ale náwet [...] żebyś też y o tym nie wáptił/ íełiż teraz Chríftus kroluie ábo nie: tedyć tu niektore rzeczy powiem *CzechRozm* 188, 111.

»jeszcze nawet« (1): iż to wzytko nie Chrístiánkie X.K. czyni: gniewáiąc fię o to nabárzey/ iżem ich íprofnósci ludowi póspolite^{mv} odkrył/ iáko łamže ípomina á iżem też Papieža Rzymfkie^{so} Antichrystem názwał/ iż nim íest: oto íelzche náwet/ iákoby zámknienie czyniąc tych pierwzych ksiáżek/ to z íe^{so} włáfnych íłow pokażę/ iż to wzytko czyniąc z táką zápálczywością/ nieíufnie y nieípráwiedliwie czyni. *CzechEp* 88.

»też nawet« (1): przeto cię łámego do przeczytánia tego tám mieyfca odíyłam: ábyś też ty náwet/ nie tylko vftam moim/ ále też y włáfnym oczám íwoim/ w tey mierze plác dał *CzechRozm* 202v. [Użycia przysłówkowe często wyrażają też osobiste ustosunkowanie się autora wypowiedzi do treści, zbliżają się więc do znaczenia partykuły].

II. Partykuła przyzwolenia; podkreśla element treści mniej lub najmniej w danej sytuacji oczekiwany (187) :

a. Przy dalszym, najczęściej końcowym składniku wypowiedzenia lub szerszego kontekstu stanowiącego szereg stopniowanych elementów szczegółowych: wręcz, zgołą, aż; *denique* *Modrz* (155) : *ModrzBaz* 23; *WerGość* 224; *ActReg* 165, 170; *OrzJan* 17, 20, 33, 55, 98 (15); *KońakSzczęśl* A4v; *RybGęśli* B; *WujNT* 430, 559, 810; *JanNKar* A3 [2 r.], B2, B3, B4; *SarnStat* 64, 314; A on fię im wymawia: iż nie ma przyczyny/ By go miał ná śmierć íkázác/ bez wízelákiy winy. Náwet Lotrá íednégo Bárrábálza złęgo Chciał im wydác/ by chcieli/ dla wyzwolenia iego. *SiebRozmyśl* H3; *CiekPotr* 88; *CzahTr* G2, Iv; Ale to mężwi y dźiatkóm/ náwet tobie Sromotę wielką ípráwi/ gdy śmierć zádałz íobie. *GosłCast* 36, 17.

W połączeniu z „sam” (20): *CzechRozm* 252v; Woyfka iego częścią rozegnáne/ częścią poráżone: miáłteczká y miáłta y zamkow niemáło/ á ná wet y łámo [atque adeo regia ipsa] ítoleczne miáłto wzięto *ModrzBaz* 128; niedopuífzczáią złoczyńcom w zgromádzieniu ludzkim przebywác/ áby towárzyfzeniem/ rozmowá/ á ná wet łámyim cieniem [et umbra ipsa] nieízkodžili dobrym *ModrzBaz* 141, 123; *CzechEp* 234, 404; *KochJez* A4; *Phil* R2; *OrzJan* 19, 118, 119, 120, 132; *WujNT* 22, 387, 392, 557, 1. *Cor* 15 arg; *JanNKar* A4v; *GrabPospR* K4v.

W połączeniu z „tak” [= tak bardzo]: *aż* (1): Nie mogę dáley bo mi boi doymuie/ Nieznofnym rwáníem/ że káżda część czuie Wemnie: tak náwet vpornie fię froyzy. Ze gdy co myślę męki mi przymnoży. *RybGęśli* Dv.

W połączeniu ze spójnikiem przyzwalającym (1): y ná koniec przez oštáteczne Proroki táż obietnicá choć fłowy inźyymi/ ále przedię żaden bogoboyny tego záprzec nie może/ áby nie táż y nie o tymże potomku Dawidowym ponawiána bywála? [...] A náwet ielźcze/ ielliby lie to prorocstwo Ezáiafzowe o národzeniu Emánuelowym rozumieć miáło o krolu Ezechiafzu/ á czemuśz nie tylko zá Acháfá y záś zá Ezechiafzá/ ále y zá inźyich krolow *CzechRozm* 142v.

Połączenia: »a, i nawet« (17:1): *CzechRozm* 162, 164v, 173v, 217v; *ModrzBaz* 141; *Zoštań/ milé* cię prośimy [...]. A náwet cię niepuścimy. *MWilkHist* K2v; *CzechEp* 52, 211, 374; *KochFr* 110; *WerKaz* 299; siła tákich ielt [*ludzi w niewoli tureckiej*]/ ácz wprawdzie ftanem podlefyzy [*od Ibrahima*]/ ále zaprawdę fercem równi: y náwet niewiém/ by niebárziéy Turczynowi niezyczliwfyzy. *OrzJan* 37; *WujNT* 309, 534, 582; *SarnStat* 217, 1275; *CiekPotr* 16.

»a, i nawet i« (26:1): *CzechRozm* 239v, 252v; tem mu się mniefy godźi ono czynić coby mu się podobáło/ áby oná naywyższa władności iego możność/ niepodawála mu przeštroney drogi przewodzić/ á ná wet y [*ac*] broić cobykolwiek chćiał. *ModrzBaz* 22v, 128; *CzechEp* 17, 73, 114, 173, 202 (13); *KochFrag* 44; Oto krzełt prawdziwie dáie láfkę/ y ielt przyczyná wšprawiedliwienia/ y zbáwienia: poniewáż grzechy oczyšcia y gładzi/ á k temu odradza y odnawia/ y náwet y zbawia człowieká. *WujNT* 747, 387, 1.*Cor* 13 *arg*, 15 *arg*, s. 773; *SarnStat* 439; *GrabPospR* N2; *CiekPotr* 4; *GosłCast* 28.

»a nawet jeszcze« [*szyk zmienny*] (2): *CzechRozm* 142v; Táże y Antychrišt/ y páńftwá Rzymfkie/ y inźyich wiele pobrawšy/ potym teź y zborowe/ á ielźcze náwet/ miáło cieiefnych onych Hierozolimfkich/ duchowne niebieskie fobie przywálfczył *CzechEp* 370.

»a(l)bo nawet« (7): A ielliby fię tá rzecz podobála/ tedyby nienagoršy był do tego zamek Piotrkowfki/ kiedyby był ludnieyfzi: ábo ná wet [*aut certe*] fám Piotrkowfki Košćioł/ około ktorego ludźi ielt wiecey. *ModrzBaz* 123; *CzechEp* 16, 26, 151, 267; *GostGosp* 108; *WujNT* 716.

»albo teź nawet« (1): Ale ielźczeby to byłá mála rzecz/ gdyby iedno tym karał Pan Bog/ że nam krup nie doštánie do káfze ná wieczerzą/ álbo teź że kotki náwet nie máłš czym z zapiečká dla mitręgi wybáwić *WerKaz* 300.

»ale nawet« (1): oto nie tylko do ich wálfnych ksiąg káżdego odšyłam: ále náwet do Grácyaná *CzechEp* 135.

»ale ani nawet« [*szyk zmienny*] (2): wczym nie tylko nie byli requirowani, ale nawet ani wzywani *ActReg* 40, 139.

»ale nawet i« (2): To teź niewátpliwa/ Ze Graekowie Heleny nie tylko przez pošly/ Ale náwet y przez miecz domagác fię będą. *KochOdpr* C; *OrzJan* 120.

»ale teź nawet« (1): [*Hipiasz*] nie tylko fukniá/ obuwie/ czapkę/ pás y pieršćief: ále teź náwet fzarłat/ iedwabne rzeczy y płotno bárzo cienkie drelichowe fám tkał. *KlonFlis* A2.

»aź i nawet« (1): iź niektórzy ták lekko fobie Krzešćiány wšyfłkie wáżá/ że teź rozlewánim krwi nálfzey poigrywáią fobie iáko chcą: áż y náwet Kšiężetá y Króle odrywáią y odwodzą od wšyfłkiego obmyšlawánia páńftw y Króleftw fwoich *OrzJan* 70.

»nawet ani« [szyk 5:2] (7): *Oczko* 17v; *CzechEp* 70; *KochDz* 104; *OrzJan* 77, 96, 118; Pśi zátym widząc że nierząd/ w nogi przez gory do domow nie pátrzáiác gościncá/ áni náwet ściefzki *CzahTr* D3v.

»nawet i« [szyk 29:6] (35): Temi niemocámi niezliczone mnoŝtvo ludźi choruie/ ták niŝkiego ŝtanu/ iáko ŝrzedniego/ y naywyźszego: náwet y [atque adeo] owi/ ktorzi chcą być zá zwycięfzce narodow widziani. *ModrzBaz* 67; *KochPs* 161; *CzechEp* 28, 263, 325; *KochJez* A4; *NiemObr* 32, 159; *WerKaz* 299; *ActReg* 30, 159; *Phil* R2; *KochFragJan* 4; *OrzJan* 9, 112, 116, 119, 121, 128, 132; Y ŝam Páweł ś. nie raz przysięgał. Y ŝwięći ániólowie. Náwet y ŝam Pan Bog. *WujNT* 22, 12; *JanNKar* A4v, C; *SarnStat* *4, 1287; *SiebRozmyśl* H3; *GrabPospR* K4v, L2v [2 r.], N4v; *CiekPotr* 50; *GosłCast* 73; *KlonWor* 18.

α. *Wprowadza jeden z elementów przynależnych do jakiegoś zbioru (12)* : Ze wŝyŝtkich ŝtanów ludźie ŝą gotowi: náwet ŝtárzy y młodźi *OrzJan* 109; *KoŝakCath* B3v.

W połączeniu z „sam” (2): to iego niedowiárŝtvo. Vtwierdźi wiárę v wielu O twym ŝwiętym zmartwychwŝtaniu Náwet/ [!] y ŝami ŝię twierdźimy *MWilkHist* L3v; *WujNT* 390.

Połączenia: »a nawet i« (2): A to gdy iedni z nich duchowni ŝie czyniác/ wŝelákich ŝobie ćieleŝnych ŝpraw/ á nawet y obmierźłego pogáńŝkiego y Papiękiego báłwochwáŝtwa pozwaláią. *CzechRozm* 223; *CzechEp* 197.

»nawet ani« (1): A zleca mu zgoŝá wŝyŝtkie owce/ żadnych nie wymuiác/ náwet áni ŝamych Apoŝtołow. *WujNT* 390.

»aż też nawet« (1): rozmáitymi go [Bóg Chrystusa] názywáiąc ŝpoŝoby/ áż go też náwet názwáł kámieniem *CzechEp* 285.

»nawet i« [szyk 3:1] (4): *MWilkHist* L3v; *GrabPospR* N2; *CiekPotr* 61; Káźde rzemięŝto ma ŝwoie zwyczáie Y ŝwe przezwiŝká/ náwet y huŝtáie Swe ŝzpruchy máią *KlonFlis* F.

b. *W wypowiedzeniu samoistnym (30)* : *ActReg* 172; *OrzJan* 125; Wźdy tákiego żadnego hayw nie vpátruię/ Aby mi rzeki owo ćię w vpadku rátuieę. By mi náwet ná brzegu ŝtoiąc żerdkę wydał *CzahTr* Cv; *GosłCast* 74.

W połączeniu z „sam” (3): *CzechEp* *3v; Bo ćię płáczę ŝam płácz náwet *KlonŻal* D4; *CiekPotr* 27.

W połączeniu z „taki” [= tak wielki]: *aż (1)*: náwet do tákicy nędze y vboŝtwa przyŝzedł/ że muŝiał máŝztálerŝką ŝłużyć v ŝlugi ŝwego *WerGoŝc* 225.

W połączeniu ze spójnikiem przyzwalającym [by (4), aby, chociaj, jeŝli, jeŝliby, li; w antepozycji (7), w postpozycji (2)] (9): *CzechRozm* 18; *PapRPan* Tv; *ActReg* 87, 140; *OrzJan* 84; *SarnStat* 246; Temubych Miáł powierzyć pieniędzy? ktoremu, by náwet Szło o głowę, drobnego pieniáźká ná wieki Nie wierzyłbym. *CiekPotr* 73; *GosłCast* 5; A ták iuż moy namilŝzy/ czáfu nie odwłoczác/ Náwet choćiay y w drodze/ chćiey tę ŝprawę záczać. *PaxLiz* E3.

Połączenia: »a nawet« (3): czasu potreby modlitwami nas od prawowali ado Pana Boga iedno drogę vkazowali, anawet dla Stanowienia Pokoiu, trzech Senatorow y kilku z Rycerŝtwa na granice wysłac. niechcieli. *ActReg* 40, 140; *SarnStat* 246.

»ale nawet« (1): Co [rozmowy z aniołami] iefli mu [Bogu] tu przyśtało/ á ondzie ná początku czemuby przyśtać nie miáło? Ale náwet/ iefliby komu tá odpowiedź niedośtáteczna lie zdála: tedy mu ia z iego mniemania/ iegoż wielkie głupstwo pokaże. *CzechRozm* 18.

»alec i nawet« (1): iáko teraz czynią drudzy [tj. prześladują heretyków]: A przedfię fię zá duchowne chcą mieć Chriftyány. Alec y ze Mízaáká ná wet [...] może toż być pokazano/ [...] że fię zá heretyki ftárzy modlili/ á nie mordowali ich *CzechEp* 44.

»nawet i« (5): *Phil O*; Ze wesołego dnia/ widzieć nie mogę/ Ná wet/ y nocna ćichość/ dawa trwoęę. *GrabowSet* M2; Ale dayto/ by mu [cesarzowi tureckiemu] lie y to nieprzygodziło: nawet niech y to com powiedział w lekkiéy v niego cénie będzie *OrzJan* 81; *CiekPotr* 79; *PaxLiz* E3.

»nawet już« [szyk 1:1] (2): *CzechRozm* 238; Nawet iuz rządu niémálf ná dworze żadného Ták zákwiłtęgo/ iáko v páná nálfzého *GosłCast* 18.

»już nawet i« (1): A ieflicby iefzcze y to nie dofyć czyniło/ więc fię też y dziewiętey kápitułe przypatrzay/ á tám iuz nawet naydziefz y čás pewny *CzechRozm* 169v.

»tak, taki ... że nawet« (1:1): przez wierutne opilstwo/ przyfzli do tákiey nędze y vboftwá/ żeby mógl v drugiego był w miefzku nawet z kopiją gonić *WerGość* 215; że fą [...] ták głupi/ że nawet/ áni rozumieią/ co iefł wolność *OrzJan* 38.

»też nawet« (2): *OrzJan* 84; W tákowych mieściech możefz ábo fię zбоgácić/ Możefz też fławę náwet/ y dułzę vtrácić. *KlonWor* 14.

»też nawet i« (1): gdyż on [*Innocenty III*] był przyczyną wielu walek y frogiego krwie wylania/ ktory też nawet y kości Almeryká vczonego człęká/ oładziwfzy go zá heretyká/ w Paryzu fpałić rofkazał. *CzechEp* 43.

c. *W kontekstach o osłabionej funkcji uwydatniającej wprowadza dodatkowy komentarz wzbogacający przedstawioną sytuację o nowy aspekt (2)* : fpráwić to wálfzá kró: M. małz/ abyś oyczyznę fwoię co naprędzý wybáwił: ná wálfzę K. M. bowiém fámého pogłáda: wálfzý K. M. lie powierzyła: bez wálfzý kró: M. ośtác lie nie może: nawet małz iá wálfzá kró: M. do wfzytkiégo gotowá: woynę toczjć/ woylko wyftáwić/ y pieniędzy ile potrzebá złożyć. *OrzJan* 134.

Połączenie: »nawet i« (1): Ale kiedy pogotowiu będą mieć *exempla practica*, mogą byđ fpofobniefzými łáčno do wfzytkiégo. Iam nawet zebrał y Formularze terminátur Piárfłkich *SarnStat* 5v.

III. *W funkcji spójnika; wskazuje na stosunek przyzwolenia między składnikami zdania pojedynczego: chociaż, aczkolwiek, mimo że (1)* : Ták ten tyran/ poráziwfzy ták wiele Węgierfkiego ludu: ták wiele woylká pobiwfzy Niemieckiego/ nawet z ták wielkim vpadkiem fwoich/ [...] otworzył fobie teraz niedawno przez Węgry drógę do Polfki. *OrzJan* 73.